

ALFONSAS MOTUZAS

Vytauto Didžiojo universitetas

ŽEMAIČIŲ KALVARIJOS KRYŽIAUS KELIO (KALNŲ) GIESMIŲ LITERATŪRINIŲ IR MUZIKINIŲ TEKSTŲ KILMĖ: VIETOS AR IŠ SVETUR ATKELIAVUSI TRADICIJA?

The Origin of the Literature and Music Texts of Hymns
of the Žemaičių (Samogitian) Calvarias Cross Way (Mountains):
A Local or Borrowed Tradition?

SUMMARY

The article analyzes the origin of the religious literature and music texts of Žemaičių Calvarias Cross ways (Kalnai-the Mountains in English). It seeks to answer the question of whether the religious literature and music texts of Žemaičių Calvarias Kalnai are original or borrowed. The results of the research indicate that the biggest part the religious literature and music texts of Žemaičių Calvarias Kalnai are translation from Polish material. This shows that they were borrowed.

SANTRAUKA

Straipsnyje nagrinėjama viena Lietuvos kalvarių Kryžiaus kelių – Žemaičių Kalvarijos Kalnų giesmių literatūrinių ir muzikinių tekstų kilmė. Šiame straipsnyje siekiama atsakyti į klausimą, ar Žemaičių Kalvarijos Kalnų giesmių literatūriniai ir muzikiniai tekstai yra vietinės, ar atneštinės kūrybos? Tyrimo rezultatais pagrįstas darbo pradžioje pateiktas teiginys, kad Žemaičių Kalvarijos Kalnų giesmių literatūrinių ir muzikinių tekstų didesnioji dalis yra lenkų kilmės, kas rodo jų atneštinę kūrybą.

ĮVADAS

Daugeliu atvejų lietuviškų katalikiškų giesmių (ir vertimų, ir originalų) kilmė dar ir šiandien nėra aiški. Šiandieninį Katalikišką giesmyną sudaro

RAKTAŽODŽIAI: Žemaičių Kalvarija, Kryžiaus kelias, giesmės.

KEY WORDS: Samogitian Calvaria, Cross way, hymns.

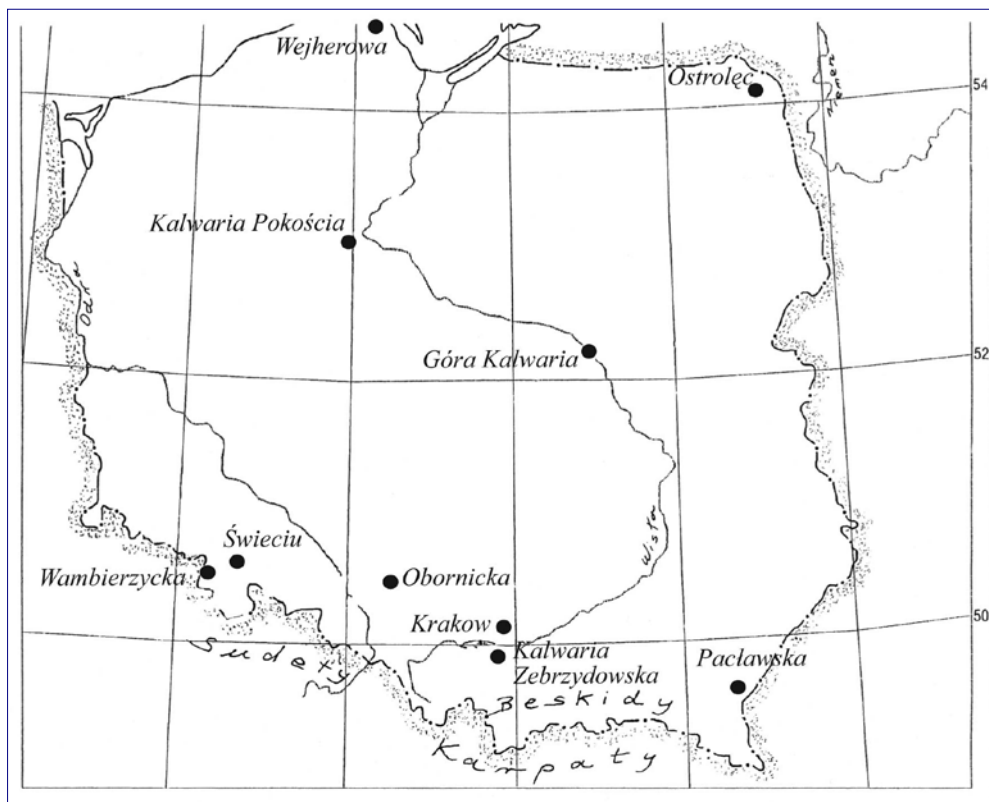

Paveikslas nr. 1. Kalvarių Kryžiaus keliai Lietuvoje

giesmės, skirtos Bažnytinio Liturginio kalendoriaus metų laikų šventėms paminėti, giesmės Išganytojui, Šventajai Dvasiai, Švč. Trejybei, Švč. M. Marijai, šventiesiems, kankiniams bei įvairioms liaudies pamaldumo praktikoms, kaip antai, šermenų giesmės, Švč. M. Marijos valandos, Švč. M. Marijos ir Švč. Jėzaus Vardo giedamieji rožiniai, Graudūs verksmai, Kryžiaus kelias bei kalvarių Kryžiaus keliai. Nūdienos religijos istorijos, etnologijos mokslas atskleidžia, kad Lietuvoje yra veikę 14 įvairių tipų kalvarių Kryžiaus kelių. Vilniaus bernardinų vienuolyno šventoriuje, Papielyje, Varniuose, Skapiškyje bei Paparčiuose jos laikui bėgant sunyko. Yra

žinoma, kad norėta įsteigti kalvarių Kryžiaus kelius Kalvarijoje (Suvalkų) ir Rokiškyje, bet jie nebuvo įsteigti. Šiandien Lietuvoje veikia 8 įvairaus tipo kalvarių Kryžiaus keliai. Žemaičių Kalvarijos, Vilniaus (Verkių) ir Veprių kryžiaus keliai atstovauja Didžiosioms kalvarijoms; Tytuvėnų ir Mosėdžio – Kalvarių tipui Kryžiaus keliui; Beržoro ir Tverų – Mažosioms kalvarijoms, o Berčiūnuose – nūdienos kalvarių Kryžiaus keliui (žr. paveikslą nr. 1).

Anksčiau autoriaus atlikti istoriniai ir etnologiniai tyrimai parodė, kad šių kalvarių Kryžiaus kelių pamaldumas yra analogų Lenkijoje dalinės kopijos (žr. paveikslą nr. 2).

Paveikslas nr. 2. Pagrindinių kalvarių Kryžiaus kelių lokalizacija Lenkijoje

Kalvarių Kryžiaus kelių pamaldumą sudaro ne tik koplyčių/stočių aplankymas bei įvairių apeigų atlikimas prie jų ar juose, bet ir tam skirtų giesmių giedojimas. Lietuvos kalvarių Kryžiaus keliuose naudojamų giesmių tekstus 2005 m. yra tyrinėjęs Mikas Vaicekaskas monografijoje *Lietuviškos katalikiškos XVI–XVIII amžiaus giesmės*, o jų muzika, išskyrus straipsnio autorių, nėra tyrinėta. Iš Lietuvos kalvarių Kryžiaus kelių kulto savo unikalumu išsiskiria Žemaičių Kalvarijos Kryžiaus kelio, arba Kalnų (toliau – Žemaičių Kalvarijos Kalnai) giesmių literatūriniai ir muzikiniai tekstai. Šių giesmių originalumo – autorystės – svarstymuose labai svarbus perit-

mamumo klausimas. Tai pasakytina ir apie verstines, ir apie originalias giesmes. Rašytiniai šaltiniai liudija, kad 1637–1639 m. Žemaičių vyskupas Jurgis Tiškevičius Garduose, vėliau pervadintuose Žemaičių Kalvarija, įsteigė 19 stočių (koplyčių), arba 20 vietų (vienoje koplyčioje yra dvi vietos) Kryžiaus kelius ir nurodė nežinomam asmeniui (iki šiol tai nėra atskleista) sukurti maldas ir giesmes, „<...> katras lig pat šiolei tebegieda žmonės, Žemaičių Kalvarijos kalnus vaikščiodami“¹. Šios nuomonės laikosi žymūs Lietuvos istorikai ir kultūrologai – kunigai Jonas Totoraitis² ir Juozas Vaišnora³, istorikas Grigas Valančius⁴, lituanistai Jurgis Lebedys⁵ ir Darius Kuo-

lys⁶. Šio straipsnio autorius su šiuo teiginiu nesutinka, teigdamas, kad Žemaičių Kalvarijos Kalnų giesmyno giesmės yra ne vieno iš kunigų parašytos, o iš įvairių lenkų giesmynų surinktos ir išverstos. Tik keletas giesmių, skirtų Žemaičių Kalvarijai, yra vietos kunigų ar vienuolių sukurtos. Taip buvo ne parašytos ar sukurtos giesmės, bet iš lenkų giesmynų išverstų giesmių sudarytas Žemaičių Kalvarijos Kalnų giesmynas. Tad šių giesmių tekstų muzikos atskleidimas ir būtų tyrimo tikslas, kuris atsakytų į klausimą, ar Žemaičių Kalvarijos Kalnų pamaldume naudojamų giesmių literatūriniai ir muzikiniai tekstai yra vietos ar atneštinės tradicijos? Atsakymas į šį klausimą išsamiau papildytų kalvarijų Kryžiaus kelių pamaldumo Lietuvoje atskleidimo savastį.

Tyrimo objektas – Žemaičių Kalvarijos Kalnų giesmių literatūriniai ir muzikiniai tekstai. *Tyrimo uždaviniai*: pristatyti Žemaičių Kalvarijos Kalnų giesmių pavadinimus bei juos palyginant su kaimyninių šalių analogais nustatyti jų literatūrinių tekstų autorystę; ištirti šių tekstų muzikinę kilmę; lyginamosios analizės metodu atskleisti, ar Žemaičių Kalvarijos Kalnų giesmių literatūriniai bei muzikiniai tekstai yra vietinės ar atneštinės kū-

rybinės kilmės? *Tyrimo prielaida*: Žemaičių Kalvarijos Kalnų giesmių literatūrinių ir muzikos tekstų didesnioji dalis savo kilme yra iš Lenkijos, o tai rodo šių giesmių atneštinę kūrybą. Šiame straipsnyje autorius nekelia klausimo, kas turėjo įtakos šiai Žemaičių Kalvarijos Kalnų giesmių literatūrinių ir muzikinių tekstų kultūros formacijai.

Svarbių istorinių ir etnologinių duomenų apie XVII–XVIII a. kalvarijas Lenkijoje ir jose praktikuojamas maldas bei giesmes yra paskelbę lenkų mokslininkai: kun. Symeonas Barcikis OFM Conv.⁷, kun. Jerzy Kopećas CP⁸ bei Ana Mitkowska⁹. Atliekant tyrimus buvo naudotasi įvairiais lenkų ir lietuvių katalikiškais maldynais, giesmynais bei kita šaltinių medžiaga: Lenkijoje kun. Jano Siedleckio sudarytu bažnytiniu maldynu-giesmynu *Śpiewnik Kościelny*¹⁰, kun. Augustino Chadamo studija-giesmynu *Śpiewnik kalwaryjski*¹¹, liturginiu maldynu-giesmynu *Śpiewnik Liturgiczny*¹², kun. Hieronimo Chamskio parengtu giesmynu *ABBA – OJCZE Pieni i piosenki religine*¹³, Lietuvoje išleistu *Liturginiu giesmynu*¹⁴, straipsnio autoriaus monografija¹⁵ bei mokslo šaltiniais¹⁶. Daug informatyvos medžiagos suteikė Miko Vaicekausko monografija¹⁷.

ŽEMAIČIŲ KALVARIJOS KALNŲ GIESMIŲ LITERATŪRINIŲ TEKSTŲ AUTORYSTĖ

Šiandieninėje liaudies pamaldumo praktikoje yra naudojami Senujų Žemaičių Kalvarijos Kalnų ir Naujųjų Žemaičių Kalvarijos Kalnų giesmynų redakciniai variantai. Naujųjų Žemaičių Kalvarijos Kalnų kalbinė redakcija priklauso kuni-

gui Jonui Paliūkiui MIC, pristatyta 1968, 1984, 1992 ir 1996 metais¹⁸.

Norint pagrįsti iškeltą teiginį, manome, kad pirmiausia reikia atlikti Senosios Žemaičių Kalvarijos Kalnų Giesmyno redakcijos analizę. Ją sudaro šios gies-

mės: ATMINK KRIKŠČIONIS; DIEWE, SWIETO WALDYTOJAU; MOKE ILGAJ; JEZAŲ KRISTŲ JUDOSZIUS; STOWI MOTINA; O DUSZIA ŽMOGAUS KIEKWIENA; KURSAJ KENTĖJEJ; SALDŽIAUSIS JĖZAU; PIRMOJ' WAŁANDOJ'; SWEJKA MARIJA; DIDI PATRONKA; SZESZTOJ' WAŁANDOJ'; ATMINK SAU TU DUSZIA MANO; JEZAU KRISTAU MAŁONIAUSIS; SZWIESYBE SWIETO WISO; KARALIENE MALONINGA; KARALIAUS DANGAUS MOTINA SZWENZIAUSIA¹⁹.

Taigi matome, kad Senusius Žemaičių Kalvarijos Kalnus sudaro 17 giesmių tekstų. Kyla klausimai, kokia šių giesmių tekstų kilmė, kas jų autoriai? Atsakymą į šį klausimą pateikė Vaicekausko tyrimų²⁰, Siedleckio sudaryto giesmyno²¹ bei kitų autorių darbų detali analizė.

Giesmė ATMINK, KRIKŠČIONI lenkų kalvarijų giesmynuose vadinama *ROZMYŚLAJMY DZIŚ, WIERNI CHRZEŚCIJANIE*. Šios giesmės tekstą XVI a. parašė pranciškonas Jokūbas Wujekas (*Jakub Wujek*)²². Naujoje redakcijoje ši giesmė vadinama *BROLIAI, ATMINKIM*, nurodant, kad ji giedama senosios redakcijos giesmės ATMINK, KRIKŠČIONI melodija.²³ Giesmės DIEWE, SWIETO WALDYTOJAU ir MOKE ILGAJ yra vertimai iš XVI a. Lenkijoje nežinomo autoriaus sukurtos giesmės *OJCE BOŻE WSZECHMOGAŃCY*.²⁴ Naujoje redakcijoje giesmė DIEWE, SWIETO WALDYTOJAU vadinama *DIEVE, MŪSŲ SUTVERĖJAU* ir giedama senosios redakcijos melodija. Kita giesmė MOKE ILGAJ naujoje redakcijoje yra perdirbta ir vadinama *JĖZAU BRANGIAUSIAS* bei giedama ši giesmė vadinama senąja ATMINK, KRIKŠČIONI melodija.²⁵

JEZAŲ KRISTŲ JUDOSZIUS giesmės tekstas yra verstas iš lenkų giesmės *JEZUSA JUDASZ PRZEDAŁ*, kurio teksto autoriumi yra laikomas XV a. (1488 m.) lenkų pranciškonas Vladislovas iš Gielniovo (*Władysław z Gielnowa*).²⁶ Iš šios giesmės naujoje redakcijoje pristatomos dvi giesmės *VIEŠPATS LABAI NULIŪDĖS* ir *SURIŠTAS VIRVĖM JĖZUS*, išpildant jas senosios redakcijos giesmės *JEZAŲ KRISTŲ JUDOSZIUS* melodija.²⁷

Giesmė STOWI MOTINA – sutrumpintas garsios lotyniškos XIII a. sekvencijos „*STABAT MATER DOLOROSA*“ vertimas. Šią sekvenciją parašė pranciškonas Džakoponė Todietis (*Jacopane da Todi*) (1228–1306). Kiti mano, kad šio kūrinio autorius yra šv. Bonaventūra. Lenkai šią giesmę išsivertė tik XVI a., kaip *STAŁA MATKA BOLEŚCIWA*.²⁸ XVII a. ši giesmė per Lenkiją pasiekė Lietuvą, kur pirmą kartą randama S. M. Slavočinskio giesmyne. Vadinasi, šios giesmės vertimas iš lotynų į lenkų, o iš lenkų į lietuvių yra atėjęs iš Lenkijos. Naujoje redakcijoje šios giesmės pagrindu yra pristatomos dvi giesmės: *JĖZŲ ATVEDĖ PAS ANĄ* ir trumpas *STOWI MOTINA* giesmės teksto variantas. Abi giesmės turi nuorodą, kad jas reikia atlikti senosios giesmės *STOWI MOTINA* redakcijos melodija.²⁹ Kita giesmė *O DUSZIA ŽMOGAUS KIEKWIENA* yra vertimas iš nežinomo XVI a. lenkų autoriaus giesmės *O DUSZO WSZELKA NABOŻNA*.³⁰ Naujoje redakcijoje ši giesmė yra perkuriama ir pristatoma dviejų giesmių *JAU SUSIRINKMO TARYBA* bei *KRIKŠČIONIO SIELA KIEKVIENO* pagrindu, nurodant jas giedoti senosios redakcijos giesmės *O DUSZIA ŽMOGAUS KIEKWIENA* (nauja redakcija *O ŽMOGAUS SIELA* – aut. pastaba) melodija.³¹

Giesmė KURSAJ KENTĖJEJ yra lenkų giesmės *KTÓRYŚ ZA NAS CIERPIAŁ RANY* vertimas. Jos literatūrinio teksto autoriumi yra laikomas XV a. (1488 m.) lenkų pranciškonas Vladislovas iš Gielniovo (*Władysław z Gielnowa*).³² Tai gavėnios meto giesmė, taip pat randama pirmajame lietuvių katalikiškame S. M. Slavočinskio giesmyne. Naujoje redakcijoje ji yra pristatoma kaip KURSAI KENTĖJAI, atliekant ją senosios redakcijos KURSAJ KENTĖJEJ melodija.³³

Giesmių SALDŽIAUSIS JĖZAU, PIRMOJ' WAŁANDOJ' ir SZESZTOJ' WAŁANDOJ tekstai pirmą kartą randami 1681 m. dominikono Jurgio Kasakauskio išleistame maldyne *Rožančius Švenčiausios Marijos panos ir Saldžiausio vardo Jezuso*.³⁴ Senos redakcijos giesmė SALDŽIAUSIS JĖZAU naujoje redakcijoje yra pristatoma dvejomis giesmėmis: MIELIAUSIAS JĖZAU ir GERIAUSIAS JĖZAU³⁵, o senos redakcijos giesmės PIRMOJ' WAŁANDOJ' – naujoje redakcijoje – TEISMO TARYBA ir VALANDA TREČIA bei SZESZTOJ' WAŁANDOJ – VALANDA ŠEŠTA. Užsienio analoguose šių giesmių tekstų fiksuoti netenka, kas rodo jų vietinę kilmę.

Giesmė/malda SWEJKA MARIJA yra lotyniškosios maldos SALVE MARIA tradicijos pamaldumo praktika, tikriausiai į Lietuvą atkeliavo kartu su pirmaisiais pranciškonais ir dominikonais. Istoriniai šaltiniai liudija, kad Lenkijos sinodai jau XIII–XIV a. visų pirma patarė, o vėliau įsakė visose bažnyčiose prieš Sumą giedoti *Tève mūsų, Sveika, Marija, Tikiu ir Švč. Trejybės pagarbinimą (Garbė Dievui Tėvui)*.³⁶ Laikui bėgant, ši tvarka nusistovėjo visose Lenkijos bažnyčiose, todėl kartu su krikščionyste buvo įvesta Lietuvoje ir Žemaitijoje. Lietuvoje pirmoji rašytinė

žinia apie maldą *Sveika, Marija* siekia 1430 metus. Tais Vytauto mirties metais Vilniuje, prie šv. Jono bažnyčios, buvo įkurta brolija, kurios nariai šventomis dienomis giedodavo bažnyčioje 10 *Tève mūsų* ir *Sveika, Marija*.³⁷ Žodinės tradicijos dėka šios maldos iš Lenkijos plito po Lietuvą. Naujoje Kalnų redakcijoje malda/giesmė SVEIKA, MARIJA nėra giedama, o kalbama kaip malda.³⁸ Dabartinę maldos *Sveika, Marija* formą visoje Bažnyčioje 1568 m. įvedė popiežius šv. Pijus V.³⁹

DIDI PATRONKA arba ZNOCZNA MATRONA, WARDU WERONYKA. Jos analogą *TY, KTÓRYŚ GORZKO* randame lenkų kunigo Jano Siedleckio giesmyne *Śpiewnik Kościelny*, kuriame jos tekstas yra nežinomo lenkų autoriaus datuojamas XVIII amžiumi.⁴⁰ Lietuviškas šios giesmės tekstas pirmą kartą randamas 1797 m. nežinomo autoriaus ar vertėjo Kryžiaus keliui skirtoje knygelėje *Kalvarija, arba Keliai kryžiaus karaliaus sopolū Jezuso Christuso*.⁴¹ Naujoje redakcijoje ši giesmė yra vadinama KAI VIEŠPATS JĖZUS su nuoroda, kad ją giedoti reikia senosios redakcijos giesmės DIDI GLOBĖJA melodija.⁴²

Giesmė ATMINK SAU TU DUSZIA MANO – XVII a. lenkų Švč. Mergelės Marijos rožinio giesmės *DUSZO MOIA WSPOMNI SOBIE* vertimas.⁴³ Naujoje redakcijoje ši giesmė vadinama JĖZUS VAITOJO su nuoroda, kad ją giedoti reikia senosios redakcijos giesmės – ATMINK SAU TU DUSZIA MANO (nauja redakcija ATMINK SAU, O SIELA MANO – aut. past.) melodija.⁴⁴ Giesmė JĖZAU KRISTAU MALONIAUSIAS yra lenkų giesmės *JEZU CHRYSSTE, PANE MIŁY* vertimas, kurio tekstą 1610 m. parašė lenkų pranciškonas Abrahamas Roźniatowski.⁴⁵

Giesmė SZWIESYBE SWIETO WISO yra XVI a. nežinomo lenkų autoriaus giesmės JASNOŚĆ ZGASŁA NA ŚIECIE vertimas.⁴⁶ Naujoje redakcijoje ši giesmė vadinama LIEKIM AŠARAS VISI su nuoroda ją atlikti senosios redakcijos giesmės SZWIESYBE SWIETO WISO (nauja redakcija ŚVIESA PASAULIO VISO – aut. past.) melodija.⁴⁷ Giesmių KARALIENĖ MALONINGA ir DANGAUS KARA-

LIAUS MOTINA ŠVENČIAUSIA tekstai randami tik Žemaičių Kalvarijos Kryžiaus kelio giesmyne, kas rodo jų vietinę kilmę. Šios giesmės pirmą kartą aptinkamos 1681 m. dominikono Jurgio Kasakauskio išleistame maldyne *Rožančius Švenčiausios Marijos panos ir Saldžiausio vardo Jezuso*.⁴⁸

Kokios literatūrinių tekstų kilmės yra šios giesmės, matyti iš žemiau pateiktos lentelės.

Eil. Nr.	Originalus giesmės pavadinimas	Literatūrinio teksto autorius	Senas lietuviškas teksto pavadinimas	Naujas lietuviškas teksto pavadinimas
1.	ROZMYŚLAJMY DZIŚ, WIERNI CHRZEŚCJANIE	Jokūbas Wujekas (<i>Jakub Wujek</i>) [XVI a.]	ATMINK KRIKŠČIONIS	BROLIAI, ATMINKIM
2.	OJCE BOŻE WSZECHMOGAĆY	Nežinomas lenkų autorius (XVI a.)	DIEWE, SWIETO WALDYTOJAU	DIEVE, MŪSŲ SUTVERĖJAU
3.	OJCE BOŻE WSZECHMOGAĆY	Nežinomas lenkų autorius (XVI a.)	MOKE ILGAJ	JĖZAU BRAN- GIAUSIAS
4.	JEZUSA JUDASZ PRZEDAŁ	Vladislovas iš Gielniovo (<i>Władysław z Gielnowa</i> , XV a.)	JEZAŲ KRISTŲ JUDOSZIUS	VIEŠPATS LABAI NULIUĖS ir SURIŠ- TAS VIRVĖM JĖZUS
5.	STABAT MATER DOLOROSA	Džakoponė Todietis (<i>Jacopane da Todi</i>) [XIII a.]	STOWI MOTINA	JĖŽŲ ATVEDĖ PAS ANAŲ ir STOVI MOTINA
6.	O DUSZO WSZELKA NABOŻNA	Nežinomas lenkų autorius (XVI a.)	O DUSZIA ŽMOGAUS KIEKWIENA	JAU SUSIRINKMO TA- RYBA ir KRIKŠČIONIO SIELA KIEKVIENO
7.	KTÓRYŚ ZA NAS CIERPIAŁ RANY	Vladislovas iš Gielniovo (<i>Władysław z Gielnowa</i> , XV a.)	KURSAJ KEN- TĖJEJ	KURSAI KENTĖJAI
8.	SALDŽIAUSIS JĖZAU	Nežinomas lietuvių autorius (XVII a.)	SALDŽIAUSIS JĖZAU	GERIAUSIAS JĖZAU ir MIELIAUSIAS JĖZAU
9.	PIRMOJ' WAŁANDOJ'	Nežinomas lietuvių autorius (XVII a.)	PIRMOJ' WAŁANDOJ	TEISMO TARYBA ir VALANDĄ TREČIĄ
10.	SZESZTOJ' WAŁANDOJ	Nežinomas lietuvių autorius (XVII a.)	SZESZTOJ' WAŁANDOJ	VALANDĄ ŠEŠTĄ
11.	SALVE MARIA	Nežinomas lietuvių autorius (XIII a.)	SWEJKA MARIJA	SVEIKA, MARIJA
12.	TY, KTÓRYŚ GORZKO	Nežinomas lenkų autorius (XVIII a.)	DIDI PATRONKA arba ZNOCZNA MATRONA, WAR- DU WERONYKA	DIDI GLOBĖJA
13.	DUSZO MOJA WSPOMNI SOBIE	Nežinomas lenkų autorius (XVII a.)	ATMINK SAU TU DUSZIA MANO	JĖZUS VAITOJO

Eil. Nr.	Originalus giesmės pavadinimas	Literatūrinio teksto autorius	Senas lietuviškas teksto pavadinimas	Naujas lietuviškas teksto pavadinimas
14.	<i>JEZU CHRYSSTE, PANE MIŁY</i>	Abrahamas Rožniatovskis (<i>Abraham Różniatowski</i>) [XVII a.]	JEZAU KRISTAU MAŁONIAUSIS	JEZAU KRISTAU MALONIAUSIAS
15.	<i>JASNOŚĆ ZGASŁA NA ŚIEĆIE</i>	Nežinomas lenkų autorius (XVI a.)	SZWIESYBE SWIETO WISO	LIEKIM AŠARAS VISI
16.	KARALIENE MALONINGA	Nežinomas lietuvių autorius (XVII a.)	KARALIENE MALONINGA	KARALIENE MALONINGA
17.	KARALIAUS DANGAUS MOTINA SZWENZIAUSIA	Nežinomas lietuvių autorius (XVII a.)	KARALIAUS DANGAUS MOTINA SZWENZIAUSIA	KARALIAUS DANGAUS MOTINA ŠVENČIAUSIA

Taigi lietuviškų tekstų giesmės būtų šios: SALDŽIAUSIS JĖZAU (nauja redakcija – GERIAUSIA JĖZAU ir MIELIAUSIAS JĖZAU); PIRMOJ' WAŁANDOJ' ir SZESZTOJ' WAŁANDOJ (nauja redakcija – TEISMO TARYBA; VALANDA TREČIA ir VALANDA ŠEŠTA) bei

KARALIENĖ MALONINGA ir DANGAUS KARALIAUS MOTINA ŠVENČIAUSIA.

Pastebime, kad 10 giesmių yra verstos iš lenkų kalbos bei dvi – iš lotynų kalbos. Kyla klausimas, kokia šių giesmių muzikinių tekstų autorystė?

ŽEMAIČIŲ KALVARIJOS KALNŲ GIESMIŲ MUZIKINIŲ TEKSTŲ AUTORYSTĖ

Šiandien naudojamo Liturginio maldyno atlikta analizė atskleidžia, kad Žemaičių Kalvarijos Kalnų giesmynas yra pateikiamas šiomis melodijomis: ATMINK, KRIKŠČIONI; MOKĖ ILGAI; JĖZU KRISTU JUDOŠIUS; STOVI MOTINA; O ŽMOGAUS SIELA; KURS UŽ MUS KALTUS KENTĖJAI; DIDI GLOBĖJA; ATMINK SAU, O SIELA MANO; JĖZAU KRISTAU MALONIAUSIAS; ŠVIESA PASAULIO VISO; KARALIENĖ MALONINGA; DANGAUS KARALIAUS MOTINA ŠVENČIAUSIA bei MIELIAUSIAS JĖZAU.⁴⁹ Kaip pastebime, nūdienos Žemaičių Kalvarijos Kalnų giesmyne nėra tradicinės maldos/giesmės SVEIKA, MARIJA.

Atlikta lenkų giesmynų analizė at-

skleidžia, kad melodijų ROZMYŚLAJMY DZIŚ, WIERNI CHRZEŚCIJANIE (lietuvių kalba ATMINK, KRIKŠČIONI – aut. past.); OJCE BOŻE WSZECHMOGĄCY (MOKĖ ILGAI); JEZUSA JUDASZ PRZEDAŁ (JĖZU KRISTU JUDOŠIUS); STAŁA MATKA BOLEŚCIWA (STOVI MOTINA); O DUSZO WSZELKA NABOŻNA (O ŽMOGAUS SIELA); KTÓRYŚ ZA NAS CIERPIAŁ RANY (KURS UŽ MUS KALTUS KENTĖJAI); TY, KTÓRYŚ GORZKO (DIDI GLOBĖJA); JASNOŚĆ ZGASŁA NA ŚIEĆIE (ATMINK SAU, O SIELA MANO); JEZU CHRYSSTE, PANE MIŁY (JĖZAU KRISTAU MALONIAUSIAS); JASNOŚĆ ZGASŁA NA ŚIEĆIE (ŠVIESA PASAULIO VISO) autoriai yra lenkai. Jų spausdintine notografija pa-

teikta 1838 m. lenkų kunigo M. Mioduszewskio giesmyne *Śpiewnik Kościelny czyli pieśni nabożne z melodyjami w kościele katolickim używane a dla wygody kościołów parafialnych przez X.M. Mioduszewskiego Zgrom. XX. Miss[jonarzy] zabrane. Kraków*.⁵⁰

Kaip rodo anksčiau atlikti tyrimai, iš šių 10 lenkiškų melodijų identiškai naudojamos yra šios šešios: ATMNKIM KRIKŠČIONI (*ROZMYŚLAJMY DZIŚ, WIERNI CHRZEŚCIJANIE*); MOKÉ ILGAI (*OJCE BOŻE WSZECHMOGĄCY*); JÉZU KRISTU JUDOŠIUS (*JEZUSA JUDASZ PRZEDAŁ*); KURS UŻ MUS KALTUS KENTĖJAI (*KTÓRYŚ ZA NAS CIERPIAŁ RANY*); DIDI GLOBĖJA (*TY, KTÓRYŚ GORZKO*); JÉZAU KRISTAU MALONIAUSIAS (*JEZU CHRYSSTE, PA NE MIŁY*).⁵¹

Giesmių STOVI MOTINA ir O ŽMO-

GAUS SIELA Lietuviškos melodijos yra savaip perdirbtos ir nutolusios nuo lenkiškų *STAŁA MATKA BOLEŚCIWA* ir *O DUSZO WSZELKA NABOŻNA*) analogų.⁵² Melodijų *ATMINK SAU, O SIELA MANO (JASNOŚĆ ZGASŁA NA ŚIEĆIE)* ir *ŠVIESA PASAULIO VISO (JASNOŚĆ ZGASŁA NA ŚIEĆIE)* lenkų giesmynuose rasti nepavyko. Tad šios giesmės melodijos ištakų reikia ieškoti Lietuvos Katalikų Bažnyčios liaudies kūryboje, juolab, kad sutinkamos melodijos artimos lietuvių dainuojamajai tautosakai. Liaudies, arba originalios, t.y. žemaitiškos, melodijos yra *KARALIENĖ MALONINGA, DANGAUS KARALIAUS MOTINA ŠVENČIAUSIA* bei *MIELIAUSIAS JÉZAU*.

Peržvelgus Žemaičių Kalvarijos Kalnų giesmių melodijų kilmę matome, kad iš trylikos – šešios yra lenkiškos, dvi – savaip perdirbtos bei penkios – liaudies.

IŠVADOS

1. Tradicijoje Žemaičių Kalvarijos Kalnų giesmyną sudaro 17 giesmių, atliekamų 13 melodijomis. Naujoje redakcijoje nebenaudojama malda/giesmė *SVEIKA, MARIJA*.
2. Iš 17 giesmių literatūrinių tekstų 11 yra verstos iš lenkų, viena – iš lotynų (*Sveika, Marija* – aut. past.) bei 5 yra vietinės liaudies kūrybos.
3. Iš 13 Žemaičių Kalvarijos Kalnų giesmių melodijų 6 yra lenkiškos, dvi – perdirbtos bei penkios – liaudies.

Gautos išvados pagrindžia iškeltą prielaidą, kad Žemaičių Kalvarijos Kalnų giesmių literatūrinių ir muzikos tekstų kilmė didesne dalimi yra iš Lenkijos, kas rodo jų iš svetur atneštą tradiciją.

Literatūra ir nuorodos

¹ Mykolas Biržiška. *Anuo metu Viekšniuose ir Šiauliuose. Iš 1882–1901 m. atsiminimų, pasakojimų ir raštų*. – Kaunas, 1938, p. 85.
² Jonas Totoraitis. *Žemaičių Kalvarija*. – Marijampolė, 1937.
³ Juozas Vaišnora. *Marijos garbinimas Lietuvoje*. – Roma, 1958.

⁴ Grigas Valančius. *Žemaičių Didysis*. D. 2. – Brooklyn, 1978.

⁵ Jurgis Lebedys. *Senoji lietuvių literatūra*. – Vilnius, 1977.

⁶ Darius Kuolys. *Asmuo, tauta, valstybė Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės istorinėje literatūroje*. – Vilnius, 1992.

- ⁷ Józef Symeon Barcik OFMConv. *Kalwaria Paclawska*. – Warszawa: Akademia Teologii Katolickiej, 1985.
- ⁸ Droga Krzyżowa. *Dzieje nabożeństwa i antologia współczesnych tekstów* / opr. ks. J. Kopec CP. – Poznań: Księgarnia Św. Wojciecha, 1987.
- ⁹ Anna Mitkowska. *Polskie kalwarie*. – Krowaw-Warszawa-Kraków: Zakład narodowy im. Osolińskich wydawnictwo, 2003.
- ¹⁰ Jan Siedlecki. *Śpiewnik Kościelny*. Wydanie XXXIX. – Kraków, 1994.
- ¹¹ Adam Chadam. OFM. *Śpiewnik kalwaryjski*. – Kalwaria Zebrzydowska: Wydawnictwo „Calvarianum”, 1997.
- ¹² *Śpiewnik Liturgiczny*. – Lublin: Towarzystwo Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, 1998.
- ¹³ ABBA – OJCZE Pieni i piosenki religijne / zebrał i opracował ks. Hieronim Chamski. – Płock, 2005.
- ¹⁴ *Liturginis giesmynas* / paruošė ir parengė kun. Kazimieras Senkus. – Vilkaviškis: Vilkaviškio vyskupijos kurija, 1993.
- ¹⁵ Alfonsas Motuzas. *Lietuvos kalvarių Kryžiaus kelių istorija, apeiginiai papročiai ir muzika*. – Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla, 2003.
- ¹⁶ Alfonsas Motuzas. *Žemaičių Kalvarijos Kalnai: istorija, apeigos ir muzika*. Religijos mokslo žurnalo *Soter* priedas Nr. 3. – Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla, 2004; *Veprių kalvarių maldynas ir giesmynas* / sudarytojas ir parengėjas Alfonsas Motuzas. – Vytauto Didžiojo universitetas ir Kauno arkivyskupija, 2007; *Vilniaus Verkių kalvarių maldynas ir giesmynas* / sudarytojas ir parengėjas Alfonsas Motuzas. – Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla, 2008; *Tytuvėnų bernardinų vienuolyno kalvarių maldynas ir giesmynas* / sudarytojas ir parengėjas Alfonsas Motuzas. – Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2008.
- ¹⁷ Mikas Vaicekuskas. *Lietuviškos katalikiškos XVI–XVIII amžiaus giesmės*. – Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2005.
- ¹⁸ *Liturginis maldynas*. Ketvirtas pataisytas leidimas. – Lietuvos Vyskupų Konferencijos leidinys, 1996, p. 411–450.
- ¹⁹ *Auksa Altorius arba Szaltinis dangiszku skarbu*. – Wilniuje. Kasztu ir Spaustuweje J. Zawadskio, 1879, p. 826–857.
- ²⁰ Mikas Vaicekuskas M. *Lietuviškos katalikiškos XVI–XVIII amžiaus giesmės*.
- ²¹ Jan Siedlecki. *Śpiewnik Kościelny*.
- ²² Alfonsas Motuzas. *Žemaičių Kalvarijos Kalnų giesmių kilmė*. // *Tiltai 2*. – Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 1997, p. 50.
- ²³ *Liturginis maldynas*, p. 411.
- ²⁴ Jan Siedlecki. *Śpiewnik Kościelny*, p. 131–133.
- ²⁵ *Liturginis maldynas*, p. 416.
- ²⁶ Juozas Vaišnora. *Marijos garbinimas Lietuvoje*, p. 173.
- ²⁷ *Liturginis maldynas*, p. 418.
- ²⁸ Alvidas Remesa. Lietuvos pranciškonų muzikos kultūra. // *Vakarų Lietuvos katalikiškoji kultūra*. – Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 1996, p. 31–32.
- ²⁹ *Liturginis maldynas*, p. 421.
- ³⁰ Mikas Vaicekuskas. *Lietuviškos katalikiškos XVI–XVIII amžiaus giesmės*, p. 84.
- ³¹ *Liturginis maldynas*, p. 422.
- ³² Juozas Vaišnora. *Marijos garbinimas Lietuvoje*, p. 173.
- ³³ *Liturginis maldynas*, p. 425.
- ³⁴ Mikas Vaicekuskas. *Lietuviškos katalikiškos XVI–XVIII amžiaus giesmės*, p. 94.
- ³⁵ *Liturginis maldynas*, p. 449, 575.
- ³⁶ Česlovas Sasnauskas. Apie bažnytinį ir liaudies giedojimą. // *Muzikos menas*. – Kaunas, 1924, p. 6–7.
- ³⁷ Juozas Vaišnora. *Marijos garbinimas Lietuvoje*, p. 156.
- ³⁸ *Liturginis maldynas*, p. 414–447.
- ³⁹ Juozas Vaišnora. *Marijos garbinimas Lietuvoje*, p. 155.
- ⁴⁰ Jan Siedlecki. *Śpiewnik Kościelny*, p. 144–145.
- ⁴¹ Mikas Vaicekuskas. *Lietuviškos katalikiškos XVI–XVIII amžiaus giesmės*, p. 118–119.
- ⁴² *Liturginis maldynas*, p. 433.
- ⁴³ Mikas Vaicekuskas M. *Lietuviškos katalikiškos XVI–XVIII amžiaus giesmės*, p. 216.
- ⁴⁴ *Liturginis maldynas*, p. 437.
- ⁴⁵ Jan Siedlecki. *Śpiewnik Kościelny*, p. 113.
- ⁴⁶ Mikas Vaicekuskas. *Lietuviškos katalikiškos XVI–XVIII amžiaus giesmės*, p. 72.
- ⁴⁷ *Liturginis maldynas*, p. 441.
- ⁴⁸ Mikas Vaicekuskas. *Lietuviškos katalikiškos XVI–XVIII amžiaus giesmės*, p. 94.
- ⁴⁹ *Liturginis maldynas*, p. 413–450.
- ⁵⁰ *Śpiewnik Liturgiczny*, p. 110–145.
- ⁵¹ Alfonsas Motuzas. *Lietuvos kalvarių Kryžiaus kelių istorija, apeiginiai papročiai ir muzika*, p. 199–206.
- ⁵² Ten pat, p. 206–210.